

“O’LIM” VA “HAYOT” KONSEPTLARINING LINGVOKOGNITIV XUSUSIYATLARI

Muallif: Karimova Dilorom Shavkatovna ¹

Affiliyatsiya: Andijon davlat pedagogika instituti Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15172862>

ANNOTATSIYA

Tilshunoslikning rivojlanib borishi bevosita insonning tafakkuri, onggi, fikrlashi bilan bevosita bog'liqdir. Ingliz va o'zbek tillarida “o'lim” va “hayot” konseptlarining lingvokognitiv xususiyatlari yoritilgan. Ilmiy asoslangan, misollari ingliz va o'zbek tillarida dalillangan. O'lim - organizm hayot faoliyatining butunlay to'xtashi, ortga qaytmas jarayon. Hayot - olamning mavjudligi va namoyon bo'lishining eng murakkab shakllaridan biri ekanligi maqolada o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: konsept, lingvokognitologiya, o'lim, hayot, kognitivizm, leksema, "sevgi", "erkinlik", "nafarat", "yoshlik", "qarilik", "sharaf"

"O'lim" tushunchasi "hayot" tushunchasi bilan bir qatorda ko'plab xalqlar dunyosining lingvistik rasmidagi asosiy (universal) tushunchalardan biridir. Bugungi kunda tilshunoslikning rivojlanib borishi bevosita insonning tafakkuri, onggi, fikrlashi bilan bevosita bog'liqdir. Yaqin o'tmishga qadar til va tafakkur bir – biridan ajralgan holda o'rganilib kelar edi. Endilikda insonning dunyoqarashi, uning fikrlash jarayoni, tabiati va xulq – atvori til bilan birgalikda bog'langan holda tadbiq qilinishi ommalashib bormoqda. Shu bois ham, zamonaviy tilshunoslikda til va tafakkurni birgalikda o'rganadigan soha – *“lingvokognitologiya”* paydo bo'ldi. *Lingvokognitologiya* – bu til va tafakkur o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganadigan yangi vujudga kelgan fanlararo sohadir (*“linguo”* – *“til”*, *“cognition”* – *“bilmoq”*). Bir tomondan, til muloqot qilish va bilim almashish vositasi bo'lsa, boshqa tomondan, bilish aqliy jarayonlarning keng doirasini, shu jumladan, idrok, diqqat, xotira va fikrlash kabilarni qamrab oladi. Til va tafakkur birgalikda atrofimizdagi dunyoni qanday idrok etishimizni va ular bilan qanday munosabatda bo'lishimizga o'z ta'sirini o'tkazadi. Lingvokognitologiya fani ko'pchilik olimlar va tilshunoslarning qiziqish obyekti bo'lib xizmat qilmoqda. Ushbu sohaga olimlarning qarashlari turlichadir. Masalan, bir qancha olimlarning fikricha, til va bilish jarayoni o'zaro bog'langan. Bu teoriyani Benjamin Li Uorf, Edvard Sapir va Noam Chomskiy kabi olimlar yoqlashgan. [1; 201] Bu fikr tarafdorlarining e'tirof etishlaricha, til nafaqat so'zlashuv quroli hisoblanadi, balki bu dunyoni qanday tafakkur qilishimizni ham shakllantiradi. Misol uchun, Sapir Uorf gipotezasiga ko'ra, til dunyoni qabul qilishimiz va uni klassifikatsiyalashimizga ta'sir qiladi. Bu teoriyaga ko'ra, til strukturasi o'sha tilda so'zlashuvchilar qadriyatlar va tushunchalarni qabul qilish jarayoniga ta'sir

o'tqazadi N. Chomskiy, boshqa tarafdin o'zining generativ grammatikasi bilan tanikli bo'lib, til – tug'ma hodisa va inson miyasining biologik shartlangan qobiliyati, ekanligini e'tirof etadi: "Til biologik adaptatsiya, va boshqa biologik adaptatsiyalar kabi ular faqat evolyutsion va neyrobiologik kontekstda to'liq tushuniladi." Boshqa olimlar esa Sapir Uorf g'oyasiga qarshi chiqishadi: ular til insonning tafakkurida kuchli ta'sir o'tqazmaydi deb hisoblashadi. Ularning fikriga ko'ra, til bizning o'ylash jarayonimizga ta'sir o'tqazishi mumkin, biroq u tafakkurni shakllantiruvchi asosiy yoki yagona omil hisoblanmaydi. Aksincha, insonning fikrlash jarayoni insonning atrofidagi faktorlar, tajriba hamda madaniy fon asosida bunyod bo'ladi. Bu qarash, ba'zida, Sapir Uorf gipotezasining "kuchsiz" shakli, deb ham e'tirof e'tiladi, xolbuki, bu nazariya tilning tafakkurga ta'sirini birinchisidek kuchli deb ba'holamasada, lekin tan oladi. Bu olimlar qatoriga Stiven Pinker, Lila Gleytman va Jerri Fodor kabilarni kirgazish mumkin. Jumladan, Fodor o'zining "Til va tafakkur" asarida: "Biz gaplashadigan tillar bizning fikrlarimizni sistematik ravishda shakllantiradi, hamda bizning bilish jarayonimizni cheklovchi bo'lib xizmat qiladi. Tillarning strukturalari bizning tafakkurimizga ta'sir qiladi va fikrning o'zini yaratish uchungina zaruriy shartdir xolos", deb ta'kidlaydi. Bu izohda Fodor til bizning kognitiv qobiliyatlarimizni va dunyoqarashnimizni shakllantirishda asosiy rol o'ynashiga shubha bilan qaraydi. U til muloqot quroli bo'lishi bilan birga fikrlarimizni shakllantiradigan ma'naviy qolip sifatida xizmat qilishini nazarda tutadi. Yana bir guruh olimlar esa til va tafakkur o'rtasidagi bog'liqlik murakkab va ko'p qirrali, deb hisoblashadi. Ular til tafakkurning shakllanishida ma'lum ahamiyat kasb etishini tan olishadi, ammo bu aloqa bir tomonlama va to'gridan – to'g'ri emasligini ta'kidlashadi. Aksincha, til va tafakkur bir – birini kuchaytiradi va o'zaro murakkab munosabatda bo'ladi, va bu aloqaga turli faktorlar, jumladan, hayotiy tajriba, madaniyat va tilning jihatlari ta'sir ko'rsatadi, deb hisoblashadi. Bu guruhning qarashiga ko'ra, masalan, turli tillar insonning tafakkuriga o'sha tillarning xususiyatidan kelib chiqib turlicha ta'sir qilishi mumkin. Bu g'oyani olg'a suradiganlar qatoriga Jorj Lakoff, Mark Jonson va Vivian Evans kabilarni misol qilib ko'rsatish mumkin. Lakoff o'zining "Til va konseptuallik" nomli kitobida "Bizning tushunchalarimiz dunyoni anglashimiz, uni qabul qilishimiz va o'zaro muloqotga kirishishimizni shakllantiradi. Bizning konseptual sistemamiz bizning kundalik borliqni idrok etishda asosiy rol o'ynaydi. Agar bizning konseptual sistemamiz, asosan, metaforik, degan qarashimiz haq bo'lsa, bizning idrok etishimiz, o'ylashimiz, har kuni qiladigan ishimiz metaforaga asoslangan". Ushbu qarashlar to'g'ri yoki noto'g'ri deb aytish qiyin, lekin shuni aytish kerakki, til va tafakkur o'zaro bog'langan. Bu bog'liqlikni o'rganar ekan, olimlar insonlarning dunyoni qanday qabul qilishi va tushunishi haqidagi yangi bilimlarni o'zlashtirishi mumkin. Xulosa qilib aytganda, lingvokognitologiya – til va tafakkur o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganadigan qiziqarli va o'sib borayotgan sohalardan biridir. U til fikrlash jarayoniga qanchalik ta'sir o'tqazishini yanada yaxshiroq tushunishimizga hamda dunyoni anglashimizda tilning rolini aniqlashimizga yordam beradi. [2; 792]

"Hayot va o'lim" tushunchalari haqiqiy dunyo hodisalaridir. Bu nomlar denotativ maqomiga ko'ra mavhum substansiyalar bo'lib, M.R.ning lug'atiga ko'ra. Lvov, antonimlar sifatida tan olingan. [3; 384] Kognitivizm nuqtai nazaridan hayot va o'limni ko'rib chiqsak, ularning ortidagi hodisalar individual tajriba bilan boshqacha bog'liq. Bu farqni M. Montaigne shunday ifodalagan: *"O'limga kelsak, unda biz buni his qila*

olmaymiz; biz uni faqat aql bilan idrok etamiz, chunki u hayotdan bir lahzadan ko'p bo'lmagan ajraladi". [4; 303]

Hayot - o'lim tadqiqotimiz ob'ekti sifatida I.A. Bunina ishidagi eng estetik va kontseptual jihatdan muhim elementlardan biridir (qisqa nasrning aksariyat asarlarida hayot mavzusi - o'lim asosiy yoki asosiy hikoyaga hamroh bo'ladi).

"Hayot" va "o'lim" tushunchalarini turli fan sohalaridagi olimlarning izlanishlarida uchratamiz. An'anaga ko'ra, hayot tirik mavjudotning holati sifatida tushuniladi: odam, hayvon, o'simlik. O'lim faqat hayotning oxiri. Bu haqda alohida gapirish mumkin emas hayot tushunchasi va o'lim tushunchasi. Dialektik tarzda ta'kidlash muhimdir taqdim etilganning ziddiyatli tabiati (qarama-qarshilik va birlik) tushunchalar. O'lim muammosini hal qilish, agar o'lim hayotning natijasi, uning umumiy natijasi sifatida qaralsa, ma'naviy ahamiyatga ega daraja. [5;]

Izohlovchi lug'atlarning ta'riflari asosida hayot tushunchasini komponentli tahlil qilish natijasida biz semalar to'plamini oldik ("*mavjudlik, materiya mavjudligining maxsus shakli*", "*biologik faollik*", "*tirik mavjudot*", "*ilhom*", "*davomiylik, vaqt davri*", "*harakatlar, hodisalar, his-tuyg'ular to'plami*", "*moddiy yordam*", "*insonning ijtimoiy faoliyati*"), bu potentsial kontseptual xususiyatlar sifatida ko'rib chiqilishi mumkin. O'limning ta'riflaridan biri bu hayotning oxiri bo'lishi mumkin eng yuqori qiymat sifatida rad etish. Hayot tushunchasi - o'lim boshqa qadriyatlar to'plami - "*sevgi*", "*erkinlik*", "*nafrat*", "*yoshlik*", "*qarilik*", "*sharaf*" va boshqalar. Umuman olganda, rus aqliy tuzilishi ortib borayotgan ekspressivlik, hissiylik, belgilangan tushunchada aks ettirilgan: "*quvonch*", "*sog'inch*", "*qayg'u*", "*qayg'u*".

Ko'rib chiqilayotgan tushuncha asar matnlarida har doim ham bir ma'noli emas va shuning uchun batafsil tahlilni talab qiladi. Hayot tushunchasi - o'lim xarakteridan qat'i nazar, o'z ichiga oladi ma'nolar, vaqtinchalik komponent - vaqt va makon belgilari. Demak, hayot belgisidagi vaqt doirasi uning boshlanishidir ("*tug'ilish*" belgisi) oxiri ("*o'lim*" belgisi) noyob boshlang'ich nuqtadir va hayotning oxiri: Endi bolalik menga uzoqdagi tush kabi ko'rinadi. [6;]

Kognitiv tilshunoslik kognitologiya asosida vujudga keldi. U tilning lingvokognitiv aspekti bilan qiziqib kelmoqda. Ma'lumki, kognitsiya olamni bilishda inson bilimlarining ongda paydo bo'lish va boyib borish jarayoni ekan, bilimlarni o'zgartirish esa bevosita yoki bilvosita inson bilan aloqada bo'ladi, bog'lanadi. Insonning bilish qobiliyati uning lisoniy qobiliyati bilan hamohangdir. Til eng asosiy muloqot jarayon bo'lganligi sababli, olamni bilishda biz unga to'g'ridan-to'g'ri murojaat qilamiz. Har bir fanda ma'lum oqimlar bo'lishi tabiiy. O'Q.Yusupov ayrim oqimlar voqelikni obyektiv aks ettira olmaganligi uchun fan "sahnasi" dan tushib ketadi, ayrimlari voqelikning ko'p tomonlarini obyektiv aks ettira olganligi uchun "umrboqiy, o'lmas" bo'lib qolishini aytadi. Fanlararo bo'lmish kognitiv tilshunoslik, lingvokulturologiya fanlarining va millatlararo muloqot nazariyalarining paydo bo'lishi chog'ishtirma tilshunoslikning vazifalarini yanada kengaytirib, o'z oldiga yangi vazifalarni qo'yadi hamda chog'ishtirma tilshunoslikning yangi vazifalari haqida gapirib shunday yozadi: "Voqelik serqirra bo'lganligi bois uning o'rganilmagan yoki o'rganilgan qirralarini yanada chuqurroq o'rganish maqsadida yangi oqimlar paydo bo'laveradi. Kognitiv tilshunoslik esa chog'ishtirma tilshunoslikning vazifalarini kengaytiradi va quyidagi vazifalarni qo'yadi:

- 1) ikki tildagikonseptlar va ularning ifodalanishini qiyoslash;
- 2) qiyoslanayotgan tillar bo'yicha olamning lisoniy manzaralarini qiyoslash;
- 3) ikki millatdagi nutqiy ongni qiyoslash;
- 4) ikki tildagi birliklarning madaniyatni aks ettirishi bilan bog'liq xususiyatlarini ochib berish. [7; 123]

Lingvokognitiv yondashuv asosida til birliklarining kategoriyalarga bo'linishi, tasavvurva idrok qilish orqali til va dunyoni bilish kabi tushunchalar yotadi. Kognitiv tilshunoslik sohasi vakillarining fikricha, "moddiy dunyo idroki, ayni paytda, idrok etilayotgan predmet-hodisalar haqida tushuncha tug'ilishini, keyinchalik ushbu tushunchaning mental namuna-konsept sifatida shakllanib, moddiy ko'rinishini taqazo etadi". [8;105] V.Demyankov shunday deydi: "Lingvokognitiv tilshunoslikda eng faol qo'llanuvchi va turli definititsiyalarga ega bo'lgan termin konsept hisoblanadi. Uning kognitiv tilshunoslik, lingvokulturologiya, adabiyotshunoslik fanlaridagi izohi o'zaro farqlanadi". [9; 35-37] O'.Q.Yusupov konseptga quyidagicha ta'rif beradi: "Konsept-bu tashqi yoki ichki dunyodagi biror narsa yoki hodisa haqida ongimizdagi bilimlar majmuasi,u haqidagi obrazlar va unga bo'lgan ijobiy, salbiy yoki neytral munosabat, ya'ni baholashdir". Aytish joizki, konseptning lisoniy moddiylashuvi ong va til tizimi o'rtasidagi bog'liqlikdir. "Til konseptual tuzilmalar bilan bog'liqligi sababli ma'no ifodalash qudratiga ega". [9; 103] Lingvokognitiv tilshunoslikda lisoniy konseptuallashtirish muhimahamiyat kasb etadi: "Lisoniy konseptuallashtirish obyektiv voqelik yoki uning biror qismini til vositasida ifodalashdir. Konseptuallashtirish "inson ongida to'plangan" ma'nolarning verballashtirilgan shakli va dunyo haqidagi bilimlarining muayyan til vositasida tizimlashtirilishi bo'lib, qisman universal, qisman milliy xarakterga ega bo'ladi".

A.E.Mamatovning "Tilga lingvokognitiv yondashuvning mohiyati nimada?" nomli maqolasida, kognitiv tilshunoslik terminlariga (konsept, mikrokonsept, makrokonsept, superkonsept, konseptualizatsiya, kategorizatsiya, konseptosfera, freym, ssenariy, prototip va h.k.) bergan ta'rifi o'zbek tilshunosligida o'ziga xos zaruriy manba bo'lib xizmat qiladi. Olimning fikricha, "Lingvokognitiv tilshunoslikning predmeti til va nutqda aniq konseptlarni aks ettiruvchi leksik, frazeologik birliklar, fikrlar va matnlardir. Ular zaruriyat yuzasidan xotirada saqlanayotgan komponentlardan tashkil topadi". [10; 9-10]

Konsept nafaqat tilshunoslik, balki u adabiyotshunoslik, mantiq, falsafa va madaniyatshunoslik fanlarida ham qo'llanadi, biroq konsept termini hozirgacha aniq bir ta'rifga ega emas va turli sohalarda turlicha ta'riflanadi. Konsept strukturasi qo'shimcha konsept belgilari paydo bo'lgani sari kengayaveradi. Konsept semantik jihatdan so'zning leksik ma'nosiga nisbatan boyroqdir. Buning asosiy sababi, konseptning mental birlik sifatida talqin qilinishidir. Konsept doimo shaxs bilan bog'liq. Konsept o'z ichiga so'zning leksik ma'nosiga xos ravishda intellektual, hissiy, estetik axborotni olishi, terminga xos ensiklopedik axborotni qamrab olishi mumkin. Ammo konsept na leksik ma'no va na tushuncha emas. Uning farqini quyidagi talqinda ko'rish mumkin. Konsept - bu alohida bir xalq, ijtimoiy sinf, alohida maktab yoki aynan bir individningborliqdagi predmet yoki hodisaga bo'lgan qarashlari asosida yuzaga kelgan mental hodisadir.

O'lim - organizm hayot faoliyatining butunlay to'xtashi, ortga qaytmas jarayon. Eng sodda hayvonlarning tabiiy o'limi ularning bo'linishidan iborat, bunda 1 individ o'lsa, o'rnida

2 ta yangi individ hosil bo'ladi. Odam va issiq qonli hayvonlar o'limi dastavval nafas olish va qon aylanishining to'xtashiga bog'liq. O'lim organizmning qarishi natijasida tabiiy ravishda yoki kasallik tufayli to'satdan, barvaqt yuz beradi. Klinik va biologik o'lim farqlanadi. Klinik o'limda organizm hayot faoliyatini ba'zi hollarda tiklash va uni jonlantirish mumkin; u o'rtacha 2—6 min. davom etadi, shundan keyin, biologik o'lim yuz beradi. Yer yuzidagi barcha tirik jonzoqlar singari insonlar ham tug'iladi va o'ladi. O'lim insonni biror bir yaqin kishisidan mahrum qilganida u haddan tashqari g'am qayg'uga botadi. Og'ir musibatdan telbanamo bir ahvolga tushadi. Ba'zi hollarda esa, o'lim qalbdagi daxshatli qo'rquv uyg'otishini ham ko'rishimiz mumkin. O'lim vaximasi inson ruhiyatini ishdan chiqarish xususiyatiga ega. Insonning xotirasi kuchli va uning o'y hayollari turli tuman. U biror bir yaqinidan ayrilsa, uning tirikligidagi barcha yaxshi va yomon amallarini anglaydi, eslaydi. Masalan insonlar o'z yaqinlarini yo'qotganlarida bevosita ularni dilidagi yaxshi va yomon fikrlari bilan eslaydilar bunga misol **O'zbek tilida:** *"marhum/marhuma yaxshi inson edi, ohiratlari obod bo'lsin, yaxshi amallari boshiga soyabon bo'lsin, qalbmni huvillatib ketdi, meni aro yo'lda yolg'iz tashlab ketdi, qalbmning sultoni edi, umrimning mazmuni edi, (turmush o'rtoq, sevganlarga nisbatan), uyimizning ustuni endi yoq, umrboqiy do'stim edi, jannatdan bog'lar ato etsin, olloh o'z marhamati ila siylasin,"* kabi ko'plab til birliklari bilan o'z g'am anduxlarini ifoda etsalar, **Ingliz tilida:** *"the deceased was a good person, may his hereafter be prosperous, and may his good deeds be an umbrella for his head, he made my heart tremble, he left me alone in the middle of the road, he was the ruler of my heart, he was the meaning of my life, (husband, in relation to loved ones), the pillar of our house is now my dear, lifelong friend, may he be blessed with gardens from heaven, may God bless him with his blessings"* kabi o'z aksini topadi. O'lim bor joyda albatta inson hayotni, uning tug'ilishi, bu dunyoni, yorug' olamni ko'rishini eslamaslikni aslo iloji yo'q. Bular bir-birlariga qarama-qarshi zid ma'noli leksemalar bo'lishiga qaramay, doimo insonlar ongida yonma-yon gavdalanadi.

Hayot - olamning mavjudligi va namoyon bo'lishining eng murakkab shakllaridan biri. Hayotning xilma-xil turlari, shakllari borki, ular borliqning moddiy shaklini harakatga keltirishda, boshqarishda asosiy o'rin tutadi. Hayotning eng murakkab shakli inson hayotidir. U inson ruhiyati, ongi, tafakkuri bilan chambarchas bog'langan. Har bir odamga bir martagina hayot kechirish imkoniyati berilgan. Insonning qadr-qimmatini shu hayotni qanday o'tkazgani bilan o'lchanadi. Inson tabiati va hayoti u yashayotgan jamtdagi ijtimoiy muhitga ham bog'liq. Barqaror jamiyatda insonlar sermazmun hayot kechiradi, beqarorlik hukm surayotgan davrlarda esa umr ko'pincha samarasiz o'tadi. Demak, jamiyat qanchalik barqaror va farovon bo'lsa, unda yashaydigan insonlarning, kelgusi avlodlarning hayoti shunchalik baxtli va farovon bo'ladi. Hayotning vujudga kelishi va mohiyati haqida hanuzgacha olimlar bir to'xtamga kelishmagan. Har bir insonning hayoti takrorlanmas va o'ziga xosdir. Insonni, uning hayotini qadrlash – muhim ijtimoiy vazifa. Insonning yaxshi hayot kechirishi, bir tomondan, u yashayotgan jamiyatga bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan, tabiiy muhitga bog'liq. Butun tarixiy taraqqiyot davomida inson bilan tabiat o'rtasidagi munosabat takomillashib borgan. Inson tabiiy muhitsu, suv, havo, quyosh va tuproqsiz yashay olmaydi. Bu unsurlar uning tirikchiligini ta'minlaydi. Yashash uchun bunday qulay sharoit faqat Yer sharida mavjuddir. Yerning hayot tarqalgan qismi biosfera deb ataladi. Masalan hayot til birligini

yuqorida keltirilgandek tahlil qilib olib qaralsa O'zbek tilida: yaqin insoniga nisbatan o'z his-tuyg'ularini ifodalash ma'nolarini ko'rib chiqsak, *"Oллоhim, yaxshiyam shu inson bor (buning zamirida shu inson tug'ilgan yashamoqda ma'nolari bor), baxtinga omob bo'ling, (uzoq umr ko'ring, o'lmang), boringizga shukur, u bo'lmasa nima qilar edim, yonimda bo'lmasa men yasholmayman"* til birliklari bilan ifoda etilsa Ingliz tilida: *"Death is such a threshold, for which the unconscious wants to prepare us. While people of all ages can dream of death, they are more frequent in the second half of life. This is because during midlife, when most people have reached the top of their external life, physically, biologically, and sociologically, the psyche starts a natural preparation process towards death, in order to attain inner maturation. Death is not just something that happens at the end of our life, it's an opus magnum, a great work, and the effort that we make, the conscious realization is completely essential"* leksemalari orqali ko'rish mumkin. O'limning ziddi sifatida Hayot o'ziga xos strukturalarning tashqi muhitdan olingan energiya sarfi orqali o'z-o'zini boshqarish va bunyod etishi tariqasida talqin qilinadi. Bu tavsifdan moddalar va energiya almashinuvi orqali organizm bilan tashqi muhit o'rtasida doimiy bog'lanish bo'lib turishi to'grisidagi tushuncha kelib chiqadi. Organizmda moddalar almashinuvi assimilyatsiya jarayonlari majmuidan iborat. Faylasuf olim, D.I.Pisarev *"Hayot — oliy darajadagi progressiv faoliyatdir va uning taraqqiyotga yo'l ochajak bosh harakatlantiruvchi prujinalari ezgulikka intiluvchi insonlar, ya'ni naslimizning sog'lom hamda normal vakillarining tafakkuri va orzu-istaklariga ulangandir"* deb takidlagan.

Obyektning mazmuni subyekt *"ichki dunyosi"*ning *"tashqi dunyo"* dagi oddiy inikosi hisoblanmaydi, balki faoliyat jarayonida yuzaga keladi. Chunki predmet faqat faoliyatda mano-mazmun kasb etadi. Anglash jarayoni obyektni anglash predmetiga aylanishiga sabab bo'lgan subyekt faoliyati shaklining hususiyati bilan sifat jihatidan o'zaro bog'lanadi. Subyekt faoliyatining mazmuni uning motivatsiyasi obyektga munosabati, subyekt uchun muhim hususiyatlarini aniqlash negizi hisoblanadi: hodisani anglash – insonning ijtimoiy-madaniy faoliyati tarkibiga qanday kirishi, ulardan nima maqsadda foydalanishini aniqlashini o'ziga amqsadq ilib oladi. Hayot mazmuni – inson o'z moddiy, ma'naviy, amaliy faoliyatini amalga oshirishning muhim usulidir. Mazkur amaliyot jarayonida inson kamol topadi. Insonning mohiyati uning hayotni anglab yetishi va natijalarini ma'naviy hamda moddiy-amaliy faoliyatida obyektivlashtirish qobiliyatidagi ifodalanadi.

Hayotning ma'nosi yo'q.

- *Hayot yoki inson mavjudligining haqiqiy ma'nosining haqiqiy ma'nosi yoki maqsadi yo'q, chunki inson mavjudligi tabiatdagi tasodifiy jarayot tufayli yuzaga kelgan va tasodifan mavjud bo'lgan har qanday narsaning maqsadi yo'q.*
- *Hayotning ma'nosi yo'q lekin inson sifatida biz borligimizni oqlash uchun ma'no yoki maqsadni o'zimiz yaratishga harakat qilamiz.*
- *Hayotga hech qanday ma'no yo'q va aynan shu narsa uni juda o'ziga hos qiladi.*
- *Hayotning ma'nosiga javob bilish va tushunish uchun juda chuquqrdir.*
- *Agar siz hayotning ma'nosini qidirsangiz, hech qachom yashamaysiz.*
- *Hayotni ma'nosini – hayotning ma'nosini izlash unutilishdir.*

Oxiri oqibat, inson o'z hayotining nima ekanligini so'ramastligi kerak. Aksincha o'zi so'ralayotganini tan olishi kerak. Bir so'z bilan aytganda, har bir insonning hayoti so'roq

qilinadi: va albatta ular faqat o'z hayotlari uchungina javob berishlari orqali hayotga javob berishlari mumkin: hayotga ular faqat o'z hayotlari uchun javob berish orqali hayotga javob berishlari mumkin. Hayotning mazmuni haqidagi falsafiy va ma'naviy savollar, ayniqsa, ko'pincha tushkun kayfiyat paytida paydo bo'ladi. Shaxsiy muvaffaqiyatsizliklar, hayotdagi umidsizlik, mos yozuvlar nuqtalarini yo'qotish - bularning barchasi odamni nega umuman yashashi, uning maqsadi nima va uning mavjudligining asosiy maqsadi nima degan fikrlarga undaydi. Hayotning mazmuni haqidagi savolga aniq javob yo'q. Bir-biriga nisbatan insonparvarlik munosabati bo'lmasa, jamiyat tanazzulga uchraydi, odamlar tobora ko'proq hayvonlarga, odamlarga esa kamroq o'xshaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sapir E. Language: An Introduction to the Study of Speech. - Independently published, 2021. – 201 b
2. Lakoff J. Женщины, огонь и опасные вещи. Что категории языка говорят нам о мышлении. – Moskva, 1987. – 792 b.
3. Results of National Scientific Research International Journal 2023 Volume 2| Issue 4 SJIF- 5.8, Researchbib 7.1 ISSN: 2181-3639
4. Львов М.Р.Словарь антонимов русского языка. – М.: Рус. Яз., 1988. – 384 с
5. Монтень М. Опыты. – М.: АСТ, 1991. – 303 с
6. Бунин И.А. Собр. соч.: в 6 т. – М.: Худож. лит., 1987-1988.
7. Юсупов У.К. Теоретические основы сопоставительной лингвистики. –Т.: Фан, 2007. –123 с.
8. Сафаров Ш. Когнитив тилшунослик. –Жиззах: Сангзор, 2006. – 15 б
9. Демьянков В.З. Понятие и концепт в художественном литературе и в художественном литературе и в научном языке. –Вопросы филологии. –М., 2001. –35–47 с.
10. Юсупов У.К. Теоретические основы сопоставительной лингвистики. –Т.: Фан, 2007. –123 с.
11. Jackendorff R. Foundations of language: brain, meaning, grammar, evolution Text.2004.–306 p.
12. Маматов А.Э. Языковая картина мира как лингвокогнитивный феномен. Хорижий тил таълимининг когнитив-прагматик тамойиллари. – Самарқанд, 2007. –9–10 б